

महाराष्ट्र शासन
कृषि विभाग

विभागीय कृषि सहसंचालक नागपूर विभाग, नागपूर
प्रशासकिय इमारत क्र.२, ७ वा माळा, सिव्हिल लाईन, नागपूर-४४०००१
दुरध्वनी क्र.०७१२-२५५९९१०/२५५९८१५

ई-मेल- nagpurestt@gmail.com

संकेतस्थळ - krishi.maharashtra.gov.in

विभागीय कृषि सहसंचालक, नागपूर विभाग, नागपूर कार्यालयाच्या आस्थापनेवरील भूतपूर्व दुय्यम सेवा निवड मंडळाच्या कक्षेतील गट -क संवर्गातील कृषि सहाय्यकांची रिक्त पदे कृषि सेवक म्हणून निश्चित वेतनावर सरळसेवेने भरण्यासाठी जाहिरात सन - २०२३.

जाहिरात क्रमांक : ०३/२०२३

१. राज्य शासनाच्या कृषि व पदूम विभागातील कृषि आयुक्तालयाच्या अधिनस्त विभागीय कृषि सहसंचालक, नागपूर विभाग, नागपूर व अधिनस्त कार्यालयाच्या आस्थापनेवरील भूतपूर्व दुय्यम सेवा निवड मंडळाच्या कक्षेतील गट -क संवर्गातील कृषि सहाय्यकांची रिक्त पदे कृषि सेवक म्हणून निश्चित वेतनावर भरण्याकरीता पात्र उमेदवारांकडून कृषि विभागाच्या www.krishi.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर फक्त ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज मागविण्यात येत आहेत. या पदांकरिता पात्र असणारे महाराष्ट्र राज्यातील तसेच शासन निर्णय सामान्य प्रशासन विभाग, महाराष्ट्र शासन- क्र.मकसी-१००७/प्र.क्र.३६/का.३६, दिनांक १० जुलै, २००८ नुसार महाराष्ट्र कर्नाटक सीमा भागातील महाराष्ट्र शासनाने दावा सांगितलेल्या ८६५ गावांतील मराठी भाषिक उमेदवारही अर्ज करू शकतील. सदर पदांवरील भरतीकरता ऑनलाईन परीक्षा महाराष्ट्रातील निश्चित केलेल्या जिल्हा मुख्यालयाच्या ठिकाणी नेमून दिलेल्या केंद्रावर घेण्यात येईल. ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज करण्याबाबतच्या सूचना, अर्ज करण्याचा कालावधी याबाबतची स्वतंत्रपणे माहिती विभागाच्या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात येईल तसेच ऑनलाईन परीक्षेची तारीख कृषि विभागाच्या संकेतस्थळावर यथावकाश प्रसिद्ध करण्यात येईल.

२. विभागीय कृषि सहसंचालक, नागपूर विभाग, नागपूर व अधिनस्त कार्यालयाच्या आस्थापनेवरील कृषि सेवक या रिक्त पदांचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:

२.१ - कृषि सेवक :-

२.१.१ अनुसूचित क्षेत्राबाहेरील पदसंख्या : ३६५

(रिक्त जागांचे प्रवर्गनिहाय सामाजिक / समांतर आरक्षणाचे विवरणपत्र खालीलप्रमाणे आहे)

प्रवर्ग	एकूण पदे	सर्व साधारण	महिला (३०%)	माजी सैनिक (१५%)	खेळाडू (५%)	प्रकल्प ग्रस्त (५%)	भुकंप ग्रस्त (२%)	अंश कालीन (१०%)	दिव्यांग (४%)	अनाथ (१%)
अनु.जाती	५२	१६	१६	८	३	३	१	५	१५	४
अनु.जमाती	३	२	१	०	०	०	०	०		
वि.जा. (अ)	७	३	२	१	०	०	०	१		
भ.ज. (ब)	१२	३	४	२	१	१	०	१		
भ.ज. (क)	२०	७	६	३	१	१	०	२		
भ.ज. (ड)	१०	२	३	२	१	१	०	१		
वि.मा.प्र.	१०	२	३	२	१	१	०	१		
इ.मा.व	१०२	३४	३१	१५	५	५	२	१०		
आ.दु.घ.	३७	११	११	६	२	२	१	४		
अराखीव पदे	११२	३६	३४	१७	६	६	२	११		
एकूण पदे	३६५	११६	१११	५६	२०	२०	६	३६		

दिव्यांग प्रकारानुसार आरक्षित पदे

दिव्यांगत्वाचा प्रकार	अंध/ अल्पदृष्टी	कर्णबधिरता अथवा ऐकु येण्यातील दुर्बलता	अस्थिव्यंगता / मेंदुचा पक्षाघात/ कुष्ठरोग मुक्त/ शारीरिक वाढ खुंटणे/ आम्ल हल्लाग्रस्त /स्नायू विकृती	स्वमग्नता/ मंदबुद्धी किंवा आकलनक्षमतेची कमतरता/ विशिष्ट शिक्षण अक्षमता/ मानसिक आजार	बहिरेपणा व अंधत्वासह एकापेक्षा जास्त प्रकारचे दिव्यांगत्व
आरक्षित पदे	३	१	०		११

२.१.२ अनुसूचित क्षेत्रातील (पेसा) स्थानिक अनुसूचित जमाती या प्रवर्गामधून भरावयाची पद संख्या : ५०
(रिक्त जागांचे प्रवर्गनिहाय समांतर आरक्षणाचे विवरणपत्र खालीलप्रमाणे आहे)

जिल्हा	एकूण पदे	सर्व साधारण	महिला (३०%)	माजी सैनिक (१५%)	खेळाडू (५%)	प्रकल्प ग्रस्त (५%)	भुकंप ग्रस्त (२%)	अंश कालीन (१०%)	दिव्यांग (४%)	अनाथ (१%)
गडचिरोली	४०	११	१२	६	२	२	१	४	२	०
चंद्रपूर	१०	२	३	२	१	१	०	१	०	०
एकूण	५०	१३	१५	८	३	३	१	५	२	०

दिव्यांग प्रकारानुसार आरक्षित पदे

दिव्यांगत्वाचा प्रकार	अंध/ अल्पदृष्टी	कर्णबधिरता अथवा ऐकु येण्यातील दुर्बलता	अस्थिव्यंगता / मेंदुचा पक्षाघात/ कुष्ठरोग मुक्त/ शारीरिक वाढ खुंटणे/ आम्ल हल्लाग्रस्त /स्नायू विकृती	स्वमग्नता/ मंदबुद्धी किंवा आकलनक्षमतेची कमतरता/ विशिष्ट शिक्षण अक्षमता/ मानसिक आजार	बहिरेपणा व अंधत्वासह एकापेक्षा जास्त प्रकारचे दिव्यांगत्व
आरक्षित पदे	१	१	०		०

२.१.३ अनुसूचित क्षेत्रातील (पेसा) अनुसूचित जमाती प्रवर्गा व्यतिरीक्त इतर प्रवर्गातून भरावयाची पद संख्या : ३३
(रिक्त जागांचे प्रवर्गनिहाय समांतर आरक्षणाचे विवरणपत्र खालीलप्रमाणे आहे)

प्रवर्ग	एकूण पदे	सर्व साधारण	महिला (३०%)	माजी सैनिक (१५%)	खेळाडू (५%)	प्रकल्प ग्रस्त (५%)	भुकंप ग्रस्त (२%)	अंश कालीन (१०%)	दिव्यांग (४%)	अनाथ (१%)
अनु.जाती	०	०	०	०	०	०	०	०		
वि.जा. (अ)	०	०	०	०	०	०	०	०		
भ.ज. (ब)	०	०	०	०	०	०	०	०		
भ.ज. (क)	२	१	१	०	०	०	०	०		
भ.ज. (ड)	१	१	०	०	०	०	०	०	१	०
वि.मा.प्र.	१	१	०	०	०	०	०	०		
इ.मा.व	७	३	२	१	०	०	०	१		
आ.दु.घ.	३	२	१	०	०	०	०	०		
अराखीव पदे	१९	६	६	३	१	१	०	२		
एकूण पदे	३३	१४	१०	४	१	१	०	३		

दिव्यांग प्रकारानुसार आरक्षित पदे

दिव्यांगत्व	अंध/ अल्पदृष्टी	कर्णबधिरता अथवा ऐकु येण्यातील दुर्बलता	अस्थिव्यंगता / मेंदुचा पक्षाघात/ कुष्ठरोग मुक्त/ शारीरिक वाढ खुंटणे/ आम्ल हल्लाग्रस्त /स्नायू विकृती	स्वमग्नता/ मंदबुद्धी किंवा आकलनक्षमतेची कमतरता/ विशिष्ट शिक्षण अक्षमता/ मानसिक आजार	बहिरेपणा व अंधत्वासह एकापेक्षा जास्त प्रकारचे दिव्यांगत्व
आरक्षित पदे	१	०	०	०	०

३. पदसंख्या व आरक्षणासंदर्भात सर्वसाधारण तरतुदी:-

- ३.१ जाहिरातीत नमूद केलेल्या पद संख्येत व प्रवर्गनिहाय आरक्षणामध्ये बदल होण्याची शक्यता आहे.
- ३.२ पदसंख्या व आरक्षणामध्ये बदल झाल्यास याबाबतची घोषणा / सूचना वेळोवेळी कृषी विभागाच्या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात येईल. संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या घोषणा / सूचनांच्या आधारे प्रस्तुत स्पर्धा परीक्षेमधून भरावयाच्या पदाकरिता भरती प्रक्रिया राबविण्यात येईल.
- ३.३ परीक्षा स्थगित करणे, रद्द करणे, अंशतः बदल करणे, पदांच्या एकूण व प्रवर्गनिहाय पद संख्येमध्ये बदल करण्याचे अधिकार नियुक्ती प्राधिकारी व त्यांचे नियंत्रण अधिकारी यांचेकडे राखून ठेवण्यात आलेले आहेत.
- ३.४ महिला, खेळाडू, माजी सैनिक, प्रकल्पग्रस्त, भूकंपग्रस्त, अंशकालीन, दिव्यांग तसेच अनाथांसाठीचे समांतर आरक्षण शासनाने या संदर्भात वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आदेशानुसार राहिल.
- ३.५ महिलांसाठी आरक्षित पदांकरता दावा करणाऱ्या उमेदवारांनी महिला आरक्षणाचा लाभ घ्यावयाचा असल्यास त्यांनी अर्जांमध्ये न चुकता महाराष्ट्र राज्याचे अधिवासी (Domiciled) असल्याबाबत प्रमाणपत्र सादर करावे. तसेच महाराष्ट्र शासन, महिला व बालविकास विभाग, शासन निर्णय क्र.महिआ २०२३/प्र.क्र.१२३/कार्या-२, दि.४ मे, २०२३ अन्वये खुल्या गटातील महिलांकरीता आरक्षित असलेल्या पदावरील निवडीकरीता नॉन क्रिमीलेअर (Non Creamy Layer) प्रमाणपत्र सादर करण्याची अट रद्द करण्यात आली आहे. तसेच, अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती वगळता अन्य मागास प्रवर्गातील महिलांकरीता आरक्षित असलेल्या पदावरील निवडीसाठी दावा करू इच्छिणाऱ्या महिलांना त्या-त्या मागास प्रवर्गासाठी, इतर मागास प्रवर्ग व बहुजन कल्याण विभाग तसेच सामान्य प्रशासनाकडून वेळोवेळी विहित करण्यात आल्याप्रमाणे नॉन क्रिमीलेअर (Non Creamy Layer) प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे.
- ३.६ एखादी जात/जमात राज्य शासनाकडून आरक्षणासाठी पात्र असल्याचे घोषित केली असल्यास तसेच सक्षम प्राधिकाऱ्याने प्रदान केलेले जात प्रमाणपत्र उमेदवाराकडे अर्ज करताना उपलब्ध असेल तर संबंधित जात/जमातीचे उमेदवार आरक्षणाच्या दाव्यासाठी पात्र असतील.
- ३.७ समांतर आरक्षणाबाबत शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक एसआरव्ही -१०१२ /प्र.क्र.१६/१२ /१६-अ, दिनांक १३ ऑगस्ट, २०१४ तसेच शासन शुध्दीपत्रक सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक संकिर्ण-१११८/प्र.क्र.३९/१६-अ, दिनांक १९ डिसेंबर, २०१८ आणि तदनंतर शासनाने यासंदर्भात वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आदेशानुसार कार्यवाही करण्यात येईल.
- ३.८ आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांतील (ईडब्ल्यूएस) उमेदवारांकरीता शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक: राआधो-४०१९/प्र.क्र.३१/१६-अ, दिनांक १२ फेब्रुवारी, २०१९ व दिनांक ३१ मे, २०२१ अन्वये विहित करण्यात आलेले प्रमाणपत्र कागदपत्र पडताळणीच्या वेळी सादर करणे आवश्यक आहे.
- ३.९ अद्ययावत नॉन क्रिमीलेअर प्रमाणपत्र/आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकातील असल्याबाबतचा पुरावा म्हणून सक्षम प्राधिकाऱ्याने वितरीत केलेले व अर्ज सादर करण्याच्या अंतिम दिनांकास वैध असणारे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे.
- ३.१० सेवा प्रवेशाच्या प्रयोजनासाठी शासनाने मागास म्हणून मान्यता दिलेल्या समाजाच्या वयोमर्यादेमध्ये सवलत घेतलेल्या उमेदवारांचा अराखीव (खुला) पदावरील निवडीकरिता विचार करणेबाबत शासनाच्या धोरणानुसार कार्यवाही करण्यात येईल.

३.११ अराखीव (खुला) उमेदवाराकरीता विहित केलेल्या वयोमर्यादा तसेच इतर पात्रता विषयक निकष संदर्भातील अटीची पूर्तता करणाऱ्या सर्व उमेदवारांचा (मागासवर्गीय उमेदवारांसह) अराखीव (खुला) सर्वसाधारण पदावरील शिफारशीकरिता विचार होत असल्याने, सर्व आरक्षित प्रवर्गातील उमेदवारांनी त्यांच्या प्रवर्गासाठी पद आरक्षित / उपलब्ध नसले तरी, अर्जांमध्ये त्यांच्या मूळ प्रवर्गा संदर्भातील माहिती अचूकपणे नमूद करणे बंधनकारक आहे.

३.१२ कोणत्याही प्रकारच्या आरक्षणाचा लाभ हा केवळ महाराष्ट्राचे सर्वसाधारण रहिवासी असणाऱ्या उमेदवारांना अनुज्ञेय आहे. सर्वसाधारण रहिवासी या संज्ञेला भारतीय लोकप्रतिनिधीत्व कायदा १९५० च्या कलम २० अनुसार जो अर्थ आहे तोच अर्थ असेल.

३.१३ शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग क्र.मकसी-१००७/ प्र.क्र.३६/ का.३६, दि.१० जुलै, २००८ नुसार महाराष्ट्र कर्नाटक सीमा भागातील महाराष्ट्र शासनाने दावा सांगितलेल्या ८६५ गावातील मराठी भाषिक उमेदवार संबंधित पदांच्या सेवा प्रवेश नियमातील सर्व अटींची पूर्तता करित असल्यास ते उमेदवार त्या संबंधित पदांसाठी अर्ज करू शकतील. त्यासाठी संबंधित मराठी भाषिक उमेदवारांनी ते महाराष्ट्र शासनाने दावा केलेल्या ८६५ गावातीलच रहिवासी असल्याबाबतचा त्यांचा वास्तव्याचा सक्षम प्राधिकाऱ्याचा विहित नमुन्यातील दाखला सादर करणे अनिवार्य राहिले.

३.१४ कोणत्याही प्रकारच्या आरक्षणाचा (सामाजिक अथवा समांतर) अथवा सोयी सवलतीचा दावा करणाऱ्या उमेदवारांकडे संबंधित कायदा/नियम/आदेशानुसार विहित नमुन्यातील प्रस्तुत जाहिरातीस अनुसरून अर्ज स्विकारण्यासाठी विहित केलेल्या दिनांकापूर्वीचे अर्ज सादर करण्याच्या अंतिम दिनांकास वैध असणारे प्रमाणपत्र उपलब्ध असणे आवश्यक आहे.

३.१५ सामाजिक व समांतर आरक्षणासंदर्भात विविध न्यायालयामध्ये दाखल न्यायप्रविष्ट प्रकरणी अंतिम निर्णयाच्या अधीन राहून पदभरतीची कार्यवाही करण्यात येईल.

३.१६ खेळाडू आरक्षण:-

३.१६.१ शासन निर्णय, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्रमांक: राक्रीधो-२००२/प्र.क्र.६८/क्रीयुसे-२, दिनांक १ जुलै, २०१६, तसेच शासन शुध्दीपत्रक, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्रमांक: राक्रीधो-२००२/प्र.क्र.६८/क्रीयुसे-२, दिनांक १८ ऑगस्ट, २०१६, शासन निर्णय, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्रमांक संकीर्ण- : १७१६/प्र.क्र.१८/क्रीयुसे-२, दिनांक ३० जून, २०२२ आणि तदनंतर शासनाने यासंदर्भात वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आदेशानुसार प्राविण्य प्राप्त खेळाडू आरक्षणा संदर्भात तसेच वयोमर्यादेतील सवलती संदर्भात कार्यवाही करण्यात येईल.

३.१६.२ प्राविण्य प्राप्त खेळाडू व्यक्तींसाठी असलेल्या आरक्षणाचा दावा करणा-या उमेदवारांच्या बाबतीत क्रीडा विषयक विहित अर्हता धारण करित असल्याबाबत सक्षम प्राधिका-याने प्रमाणित केलेले पात्र खेळाचे प्राविण्य प्रमाणपत्र परीक्षेस अर्ज सादर करण्याच्या अंतिम दिनांकाचे किंवा तत्पूर्वीचे असणे बंधनकारक आहे.

३.१६.३ खेळाचे प्राविण्य प्रमाणपत्र योग्य दर्जाचे असल्याबाबत तसेच तो खेळाडू उमेदवार खेळाडूसाठी आरक्षित पदावरील निवडीकरिता पात्र ठरतो, याविषयीच्या पडताळणीकरिता त्यांचे प्राविण्य प्रमाणपत्र संबंधित विभागीय उपसंचालक कार्यालयाकडे परीक्षेस अर्ज सादर करण्याच्या दिनांकापूर्वीच सादर केलेले असणे बंधनकारक आहे. अन्यथा प्राविण्य प्राप्त खेळाडूसाठी आरक्षणाकरिता पात्र समजण्यात येणार नाही .

३.१६.४ कागदपत्रे पडताळणीवेळी खेळाडू उमेदवारांनी विहित अर्हता धारण करित असल्याबाबत सक्षम प्राधिकाऱ्याने प्रमाणित केलेले प्राविण्य प्रमाणपत्र तसेच त्यांचे प्राविण्य प्रमाणपत्र योग्य असल्याबाबत तसेच खेळाडू कोणत्या संवर्गातील आरक्षित पदावरील निवडीकरिता पात्र ठरतो, याविषयीचा सक्षम प्राधिका-याने प्रदान केलेले प्राविण्य प्रमाणपत्र पडताळणी बाबतचा अहवाल सादर केला तरच उमेदवाराचा संबंधित संवर्गातील खेळाडूसाठी आरक्षित पदावर नियुक्तीकरिता विचार करण्यात येईल.

४. दिव्यांग आरक्षण :-

४.१ दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियम २०१६ च्या आधारे शासन निर्णय सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक दिव्यांग २०१८ .क्र.प्र/ अ १६/११४, दिनांक २९ मे, २०१९ तसेच यासंदर्भात शासनाकडून वेळोवेळी जारी करण्यात आलेल्या आदेशानुसार दिव्यांग व्यक्तींच्या आरक्षणासंदर्भात कार्यवाही करण्यात येईल .

४.२ प्रस्तुत परीक्षेमधून भरण्यात येणाऱ्या संवर्ग / पदांच्या बाबतीत शासन निर्णय कृषी व पदुम विभाग क्रमांक कृषिआ-२५१९/प्र.क्र.५३/१६-ए दिनांक ०६ मे, २०२२ अन्वये दिव्यांगासाठीची पदे सुनिश्चित करण्यात आली आहेत.

४.३ दिव्यांग व्यक्तीसाठी असलेली पदे भरावयाच्या एकूण पदसंख्येपैकी असतील .

४.४ दिव्यांग व्यक्तीसाठी आरक्षित पदांवर निवड करताना उमेदवार कोणत्या सामाजिक प्रवर्गातील आहे, याचा विचार न करता दिव्यांग गुणवत्ता क्रमांकानुसार त्यांची निवड करण्यात येईल .

४.५ संबंधित दिव्यांगत्वाच्या प्रकारचे किमान ४०% दिव्यांगत्वाचे प्रमाणपत्र धारक उमेदवार / व्यक्ती आरक्षण तसेच नियमानुसार अनुज्ञेय सोयी / सवलतीसाठी पात्र असतील .

४.६ दिव्यांग व्यक्तीसाठी असलेल्या वयोमर्यादेचा अथवा इतर कोणत्याही प्रकारचा फायदा घेऊ इच्छिणाऱ्या उमेदवारांनी शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, क्रमांक अप्रकी - २०१८ / प्र. क्र ४६/ आरोग्य -६ , दिनांक १४ सप्टेंबर , २०१८ मधील आदेशानुसार केंद्र शासनाच्या www.swavlambancard.gov.in अथवा SADM या संगणकीय प्रणालीद्वारे वितरीत करण्यात आलेले विहित नमुन्यातील दिव्यांगत्वाचे प्रमाणपत्र सादर करणे अनिवार्य आहे.

४.७ अनाथ आरक्षण :-

४.७.१ अनाथ व्यक्तीचे आरक्षण शासन निर्णय, महिला व बालविकास विभाग, शासन निर्णय क्रमांक: अनाथ-२०२२/प्र.क्र./१२२/का-०३, दिनांक ६ एप्रिल, २०२३ व समक्रमांकाचे शासन पुरक पत्र दि.१० मे, २०२३ तसेच यासंदर्भात शासनाकडून वेळोवेळी जारी करण्यात येणा-या आदेशानुसार राहिल.

४.७.२ अनाथांसाठी आरक्षित पदांवर गुणवत्तेनुसार निवड झालेल्या उमेदवारांचा समावेश उमेदवार ज्या सामाजिक प्रवर्गाचा आहे, त्या प्रवर्गातून करण्यात येईल.

४.७.३ अनाथ आरक्षणाचा दावा केलेल्या उमेदवारांनी त्यांचेकडे सद्यस्थितीत उपलब्ध असलेले प्रमाणपत्र सादर करणे अनिवार्य आहे. तसेच दि. ०६ एप्रिल, २०२३ रोजीच्या शासन निर्णयाद्वारे विहित करण्यात आलेल्या कार्यपद्धतीनुसार सुधारित नमुन्यातील अनाथ प्रमाणपत्र व महाराष्ट्र राज्याचे अधिवास प्रमाणपत्र कागदपत्रे पडताळणीवेळी सादर करणे आवश्यक राहिल. अन्यथा अनाथ आरक्षणाचा दावा विचारात घेतला जाणार नाही.

४.७.४ अनाथ आरक्षणाचा लाभ घेऊन शासन सेवेत रुजू होणाऱ्या उमेदवाराला अनाथ प्रमाणपत्र पडताळणीच्या अधीन राहून तात्पुरत्या स्वरूपात नियुक्ती देण्यात येईल. नियुक्ती पश्चात ६ महिन्यांच्या कालावधीत आयुक्त, महिला व बालविकास पुणे यांचेकडून अनाथ प्रमाणपत्राची पडताळणी करून घेण्याची जबाबदारी संबंधित नियुक्ती प्राधिकारी / विभाग प्रमुख यांची राहिल.

४.८ माजी सैनिकांकरीता आरक्षण :-

४.८.१ गुणवत्ता यादीमध्ये येणाऱ्या माजी सैनिक उमेदवारांनी जिल्हा सैनिक बोर्डात नाव नोंदणी केली असल्यास मुळ प्रमाणपत्र व इतर आवश्यक कागदपत्रे तपासणीच्या वेळी सादर करणे आवश्यक आहे. निवड झालेल्या माजी सैनिक उमेदवारांच्या कागदपत्रांची सक्षम अधिकाऱ्याकडून पडताळणी झाल्याशिवाय त्यांना नियुक्ती आदेश देण्यात येणार नाहीत. महाराष्ट्र शासन सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. आरटीए-१०८२/३५०२/सीआर-१००/१६-अ, दि.२ सप्टेंबर, १९८३ नुसार

अ) माजी सैनिकांसाठी आरक्षित असलेल्या पदांवर भरती करताना युद्ध काळात किंवा युद्ध नसताना सैन्यातील सेवेमुळे दिव्यांगत्व आले असल्यास असा माजी सैनिक १५ % राखीव पदापैकी उपलब्ध पदांवर प्राधान्य क्रमाने नियुक्ती देण्यास पात्र राहिल.

ब) युद्ध काळात व युद्ध नसताना सैनिकी सेवेत मृत झालेल्या किंवा अपंगत्व येऊन त्यामुळे नोकरीसाठी अयोग्य झालेल्या माजी सैनिकांच्या कुटुंबातील फक्त एका व्यक्तिला त्यानंतरच्या पसंतीक्रमाने १५ % आरक्षित पदापैकी उपलब्ध पदांवर नियुक्तीस पात्र राहिल. तथापि, सदर उमेदवारांनी कृषी सेवक पदासाठी आवश्यक शैक्षणिक अर्हता धारण केलेली असणे आवश्यक आहे.

४.९ प्रकल्पग्रस्तांसाठीचे आरक्षण :-

सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक : एईएम-१०८०/३५/१६-अ, दि. २० जानेवारी, १९८० तसेच यासंदर्भात शासनाकडून वेळोवेळी नमूद करण्यात येणाऱ्या आदेशानुसार प्रकल्पग्रस्तांसाठीचे आरक्षण राहिल. गुणवत्ता यादीमध्ये येणाऱ्या

प्रकल्पग्रस्त उमेदवारांनी सक्षम अधिकारी यांचेकडील प्रकल्पग्रस्त असलेबाबतचे शासकिय नोकरी मिळणेसाठी विहित केलेले मुळ प्रमाणपत्र कागदपत्रे तपासणीच्या वेळी सादर करणे बंधनकारक राहिल. लेखी परीक्षेत निवड झालेल्या प्रकल्पग्रस्त उमेदवाराचे मुळ प्रमाणपत्र हे संबंधित प्रमाणपत्र निर्गमित करण्याच्या अधिकारी यांचे कार्यालयाकडून पडताळणी करून घेतले जाईल. सदर पडताळणी अंती प्राप्त होणा-या अहवालाच्या आधारे सदर प्रवर्गातील उमेदवारांना नियुक्ती आदेश देणेबाबतची कार्यवाही करण्यात येईल.

४.१० भूकंपग्रस्तांसाठीचे आरक्षण :-

सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय , क्रमांक: भूकंप-१००९/प्र.क्र.२०७/२००९/१६-अ, दिनांक २७ ऑगस्ट, २००९ तसेच यासंदर्भात शासनाकडून वेळोवेळी जारी करण्यात येणा-या आदेशानुसार भूकंपग्रस्तांसाठीचे आरक्षण राहिल.

गुणवत्ता यादीमध्ये येणा-या भूकंपग्रस्त उमेदवारांनी सक्षम अधिकारी यांचेकडील भूकंपग्रस्त असलेबाबतचे शासकिय नोकरी मिळणेसाठी विहित केलेले मुळ प्रमाणपत्र कागदपत्रे तपासणीच्या वेळी सादर करणे बंधनकारक राहिल. लेखी परीक्षेत निवड झालेल्या भूकंपग्रस्त उमेदवाराचे मुळ प्रमाणपत्र हे संबंधित प्रमाणपत्र निर्गमित करण्याच्या अधिकारी यांचे कार्यालयाकडून पडताळणी करून घेतले जाईल. सदर पडताळणी अंती प्राप्त होणा-या अहवालाच्या आधारे सदर प्रवर्गातील उमेदवारांना नियुक्ती आदेश देणेबाबतची कार्यवाही करण्यात येईल.

४.११ पदवीधर अंशकालीन कर्मचारी आरक्षण :-

सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक: पअंक-१००९/प्र.क्र.२००/२००९/१६-अ, दिनांक २७ ऑक्टोबर, २००९ तसेच यासंदर्भात शासनाकडून वेळोवेळी जारी करण्यात येणा-या आदेशानुसार पदवीधर अंशकालीन कर्मचाऱ्यांसाठीचे आरक्षण राहिल.

४.१२ कृषी सेवक (पेसा क्षेत्रातील) पदांसाठी अर्ज सादर करणाऱ्या उमेदवारांसाठी महत्वाच्या सूचना :-

४.१२.१ पेसा (PESA) क्षेत्रातील कृषी सेवक पदे म्हणजेच अनुसूचित क्षेत्रातील कृषी सेवक पदे होय

४.१२.२ शासन अधिसूचना क्र. आरबी/टीसी/ई-१३०१३(४) नोटीफिकेशन-१४७४/२०१४, दि.९ जून, २०१४ नुसार सदर पदे आवश्यक शैक्षणिक अर्हता असलेल्या स्थानिक अनुसूचित जमातीच्या उमेदवारांमधून भरण्यात येतील.

४.१२.३ स्थानिक अनुसूचित जमातीचा उमेदवार याचा अर्थ "जो उमेदवार स्वतः किंवा त्यांचे वैवाहिक साथीदार किंवा ज्यांचे माता-पिता किंवा आजी-आजोबा हे दि.२६ जानेवारी, १९५० पासून आजपर्यंत संबंधित जिल्हयाच्या अनुसूचित क्षेत्रात सलगपणे राहत आले आहेत, असे अनुसूचित जमातीचे उमेदवार" असा होय.

४.१२.४ अनुसूचित जमातीचे उमेदवार स्वतः किंवा त्यांचे वैवाहिक साथीदार किंवा ज्यांचे माता-पिता किंवा आजी-आजोबा संबंधित जिल्हयाच्या अनुसूचित क्षेत्रामध्ये दि.२६ जानेवारी, १९५० पासून सातत्याने वास्तव्य करत आहेत, असे उमेदवार कृषी सेवक (पेसा क्षेत्रातील) पदासाठी अर्ज करू शकतील.

४.१२.५ अनुसूचित क्षेत्रातील उमेदवाराकडे अनुसूचित क्षेत्रातील स्थानिक (मूळ) रहिवासी असल्याबाबतचा महसूली पुरावा असणे आवश्यक आहे. तसेच सदर उमेदवारांनी अंतिम निवड झाल्यानंतर त्यांना नियुक्ती देण्यापूर्वी त्यांनी अनुसूचित क्षेत्रामधील स्थानिक रहिवासी असल्याबाबत सादर केलेल्या महसूली पुराव्याबाबत पडताळणी केली जाईल. त्यानंतरच निवड झालेल्या उमेदवारांना अनुसूचित क्षेत्रात (पेसा) नियुक्ती दिली जाईल.

५. वेतनश्रेणी:-

अ.क्र.	पदाचे नाव	वेतन मॅट्रीक्समधील वेतन स्तर
१	कृषी सेवक	निश्चित वेतन रुपये १६०००/- प्रतिमाह

६ पात्रता:-

६.१ भारतीय नागरिकत्व

६.२ वयोमर्यादा :-

६.२.१ जाहिरातीत नमूद केलेल्या पदासाठी अर्ज करणाऱ्या उमेदवारांचे वय जाहिरात प्रसिध्द केल्याच्या तारखेस गणण्यात येईल.

अ.क्र.	प्रवर्ग	आवश्यक वयोमर्यादा
१	खुल्या प्रवर्गातील उमेदवार	किमान १९ वर्षे , कमाल ३८ वर्षे
२	मागासवर्गीय उमेदवार	किमान १९ वर्षे , कमाल ४३ वर्षे
३	दिव्यांग उमेदवार	४५ वर्षापर्यंत शिथिलक्षम
४	प्रावीण्य प्राप्त खेळाडू उमेदवार	४३ वर्षापर्यंत शिथिलक्षम
५	माजी सैनिक उमेदवार	सैनिक सेवेचा कालावधी अधिक ३ वर्षे
६	विकलांग माजी सैनिक उमेदवार	४५ वर्षापर्यंत शिथिलक्षम
७	अनाथ उमेदवार	४३ वर्षापर्यंत शिथिलक्षम
८	अंशकालीन उमेदवार	५५ वर्षापर्यंत शिथिलक्षम
९	भूकंपग्रस्त / प्रकल्पग्रस्त उमेदवार	४५ वर्षापर्यंत शिथिलक्षम

टिप - १. कृषि व पदुम विभागाकडील अधिसूचना दिनांक २९/०१/२०१८ अन्वये किमान वयोमर्यादा १९ वर्षे इतकी राहिल.

२. सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक सनिव २०२३/प्रक्र.१४/कार्या-१२, दिनांक- ०३ मार्च, २०२३ अनुसार कमाल वयोमर्यादेत दोन वर्षे इतकी शिथिलता देण्यात येत आहे.

६.३ शैक्षणिक अर्हता व अनुभव :

पदाचे नाव	शैक्षणिक अर्हता व अनुभव
१. कृषी सेवक	<p>१. वेतन : निश्चित वेतन रुपये १६०००/- प्रतिमाह</p> <p>२. शैक्षणिक अर्हता : सांविधिक विद्यापीठाची कृषी विषयामधील पदविका किंवा पदवी किंवा कृषी विषयातील यापेक्षा उच्च शैक्षणिक अर्हता. (शैक्षणिक अर्हतेच्या शेवटच्या वर्षात अभ्यासक्रम पूर्ण करित असलेले उमेदवार अर्ज करण्यास पात्र राहणार नाहीत.) उपरोक्त नमूद शैक्षणिक अर्हतेशिवाय अर्ज करणारे उमेदवार निवडीसाठी विचारात घेतले जाणार नाहीत.</p> <p>३. निवड झालेल्या उमेदवारांची कृषी सेवक पदी प्रथमतः १ वर्षासाठी नियुक्ती करण्यात येईल व त्यांचे काम समाधानकारक असल्यास पुढील २ वर्षासाठी दर वर्षी पुनर्नियुक्ती करण्यात येईल. याप्रमाणे कृषी सेवक पदी नियुक्तीचा प्रत्यक्ष कामाचा कालावधी ३ वर्षांचा राहिल. ३ वर्षांचा कालावधी समाधानकारकरित्या पूर्ण केल्यानंतर त्या उमेदवारास पदांच्या उपलब्धतेप्रमाणे व आवश्यकतेनुसार कृषी सहाय्यक या नियमित पदावर नियुक्ती देण्यात येईल.</p>

६.३.१ अर्हता / पात्रता गणण्याचा दिनांक -

सर्व पदांकरिता अर्ज स्विकारण्याच्या अंतिम तारखेस किंवा त्यापूर्वी विहित शैक्षणिक अर्हता धारण केलेली असणे अनिवार्य आहे.

७. निवड प्रक्रिया :-

७.१ जाहिरातीमध्ये नमूद अर्हता / पात्रता विषयक अटी किमान असून किमान अर्हता धारण केली म्हणून उमेदवार शिफारशीसाठी पात्र असणार नाही.

७.२ सेवा भरतीची संपूर्ण प्रक्रिया खालील सेवा प्रवेश नियम अथवा तदनंतर शासनाकडून वेळोवेळी करण्यात येणाऱ्या सुधारणा तसेच तरतुदीनुसार राबविण्यात येईल :-

(१) कृषी व पदुम विभाग, कृषी सहाय्यक (सेवा प्रवेश) नियम, २०१८ दिनांक- २९.०१.२०१८ व दिनांक- ३०.०६.२०१८.

(२) कृषी व पदुम विभाग, शासन निर्णय दिनांक-१७.०२.२००४ व दिनांक- ०६.०२.२००७

८. निवडीची पद्धत :-

८.१.१ सर्व पदांसाठी फक्त मराठी माध्यमातून संगणक प्रणालीद्वारे ऑनलाईन परीक्षा वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी स्वरूपात घेण्यात येईल. परीक्षा राज्यातील निश्चित केलेल्या जिल्हयाच्या मुख्यालयी घेण्यात येईल.

८.१.२ संगणक आधारित परीक्षेद्वारे (Computer Based Online Examination) घेण्यात येणाऱ्या ऑनलाईन परीक्षेत प्राप्त गुणांच्या आधारे गुणवत्तेनुसार उमेदवारांची निवड केली जाईल. गुणवत्ता यादीत अंतर्भाव होण्यासाठी उमेदवाराने किमान ४५ टक्के गुण प्राप्त करणे आवश्यक राहिल.

८.१.३ संगणक आधारित (Computer Based Examination) परीक्षेसाठी अभ्यासक्रम व इतर तपशील खालीलप्रमाणे राहिल:

अ.क्र	विषय	प्रश्न संख्या	गुण
१	मराठी	२०	२०
२	इंग्रजी	२०	२०
३	सामान्य ज्ञान	२०	२०
४	बौद्धिक चाचणी	२०	२०
५	कृषी विषय	६०	१२०
एकूण		१४०	२००

कृषी विषयाचा अभ्यासक्रम सोबत जोडलेल्या परिशिष्ट- अ नुसार राहिल. सदरचा अभ्यासक्रम विभागाच्या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात आलेला आहे.

९. शुल्क :-

९.१ खुला (अराखीव) - १०००/-रु. (सा.प्र.वि शासन निर्णय :प्रानिमं १२२३/प्र.क्र.१४/का.१३-अ, दि. १४/०२/२०२३.)

९.२ राखीव प्रवर्गासाठी (मागासवर्गीय) - १००/-रु.

९.३ उपरोक्त परीक्षा शुल्का व्यतिरिक्त बँक चार्जस तसेच त्यावरील देय कर अतिरिक्त असतील.

९.४ परीक्षा शुल्क ना -परतावा (Non refundable) आहे.

१०. परीक्षा केंद्र व परीक्षेबाबतच्या सर्वसाधारण सूचना:-

१०.१ उमेदवारांना नेमून दिलेले परीक्षा केंद्र व त्याचा पत्ता प्रवेश पत्रात नमूद करण्यात येईल. संबंधित परीक्षा केंद्रावर ऑनलाईन पद्धतीने परीक्षा घेतली जाईल.

१०.२ उमेदवाराने एकदा केलेली परीक्षा केंद्राची निवड अंतिम असेल. परीक्षेचे केंद्र/स्थळ/तारीख/वेळ/ सत्र बदलण्याची कोणतीही विनंती कोणत्याही परिस्थिती मध्ये (वैद्यकीय किंवा इतर कारणांसाठी) स्विकारली जाणार नाही. उमेदवाराने त्याची प्रवासाची व्यवस्था त्यानुसार आधीच ठरवावी.

१०.३ कोणतेही परीक्षा केंद्र रद्द करणे आणि /किंवा परीक्षा केंद्र वाढविणे याचे अधिकार विभाग स्वतःकडे राखून ठेवीत आहे.

१०.४ उमेदवाराला त्याने /तिने निवडलेल्या केंद्रा व्यतिरिक्त इतर कोणतेही केंद्र वाटप करण्याचा अधिकार विभाग स्वतः कडे राखून ठेवीत आहे.

१०.५ उमेदवाराने परीक्षा केंद्रावर स्वतःच्या जोखमीवर आणि स्वखर्चाने उपस्थित राहणे आवश्यक आहे. त्यासाठी त्यास कोणताही प्रवास खर्च वा भत्ता दिला जाणार नाही किंवा उमेदवारास कोणत्याही स्वरूपाच्या इजा किंवा नुकसानीसाठी विभाग जबाबदार राहणार नाही.

१०.६ उमेदवारांनी एखाद्या विशिष्ट परीक्षा केंद्राची पुरेशा संख्येने निवड केलेली नसल्यास किंवा एखाद्या केंद्राची निवड त्या केंद्राच्या उपलब्ध क्षमतेपेक्षा जास्त उमेदवारांनी केलेली असल्यास उमेदवारांना ऑनलाईन परीक्षेसाठी इतर कोणतेही संलग्न केंद्र वाटप करण्याचा अधिकार विभागास राहिल.

१०.७ उमेदवाराने भरणा केलेले परीक्षा शुल्क कोणत्याही परिस्थितीमध्ये (अनेकदा अर्ज करणे, अर्ज चुकणे, काही कारणास्तव परीक्षेस बसू न शकणे, इत्यादी अशा कारणांसाठी) परत केले जाणार नाही.

११. दिव्यांग व्यक्तींसाठी मार्गदर्शक सूचना :- दृष्टिहीन व ज्यांच्या लेखन गतीवर कायमस्वरूपी प्रतिकूल परिणाम झालेला आहे असे उमेदवार ऑनलाईन परीक्षेदरम्यान खालील मुद्दा ११.८ आणि ११.९ मध्ये नमूद मर्यादेच्या अधीन राहून लेखनिकाचा वापर करू शकतात. जेथे लेखनिक वापरला जातो अशा सर्व प्रकरणांसाठी खालील नियम लागू होतील:

११.१ उमेदवाराला त्याच्या / तिच्या स्वखर्चाने स्वतःच्या लेखनिकाची व्यवस्था करावी लागेल.

११.२ उमेदवाराने निवडलेला लेखनिक हा त्याच परीक्षेसाठी उमेदवार नसावा. निवड प्रक्रियेच्या कोणत्याही टप्प्यावर वरील नियमांचे उल्लंघन आढळून आल्यास, उमेदवार आणि लेखनिक या दोघांची उमेदवारी रद्द केली जाईल. परीक्षेत लेखनिकाच्या सेवा वापरण्यास पात्र व इच्छित उमेदवारांनी ऑनलाईन अर्जांमध्ये तसे नमूद करणे आवश्यक राहिल. ऑनलाईन अर्जांमध्ये तसे नमूद नसल्यास नंतर लेखनिक वापरण्याची केलेली कोणतीही विनंती विचारात घेतली जाणार नाही.

११.३ लेखनिक म्हणून सेवा देणारी व्यक्ती एकापेक्षा जास्त उमेदवारांना लेखनिक म्हणून सेवा देऊ शकणार नाही. त्याबाबत उमेदवाराने आवश्यक ती काळजी घ्यावी.

११.४ लेखनिक उपरोल्लिखित सर्व विहित अर्हतेचे निकषांची पूर्तता करित असल्याचे योग्य हमीपत्र उमेदवार आणि लेखनिक दोघांनाही परीक्षा सुरु होण्यापूर्वी समवेक्षक/केंद्र प्रमुख यांचेकडे द्यावे लागेल. तदनंतर जर उमेदवार किंवा लेखनिक विहित अर्हतेच्या निकषांची पूर्तता करित नसल्याचे आढळून आल्यास किंवा त्यांनी मुलभूत माहिती दडविली असल्याचे निष्पन्न झाल्यास ऑनलाईन परीक्षेच्या निकालाची पर्वा न करता, अर्जदाराची उमेदवारी रद्द केली जाईल.

११.५ जे उमेदवार लेखनिकाचा वापर करतात त्यांना परीक्षेच्या प्रत्येक तासासाठी २० मिनिटे अतिरिक्त वेळ भरपाई म्हणून देण्यात येईल. परीक्षेदरम्यान लेखनिकाने स्वतःहून प्रश्नांची उत्तर देऊ नयेत. असे कोणतेही वर्तन आढळल्यास अर्जदाराची उमेदवारी रद्द केली जाईल.

११.६ उमेदवारांना दिलेला भरपाईचा वेळ संगणक प्रणालीवर आधारित असल्याने ज्या उमेदवारांनी अर्ज करताना लेखनिकाची सेवा घेणार असल्याचे नमूद केलेले आहे अशा नोंदणीकृत उमेदवारांनाच अतिरिक्त वेळ देण्यात येईल. भरपाईच्या वेळेसाठी नोंदणीकृत नसलेल्या अन्य उमेदवारांना ऐनवेळी अशा सवलतींना परवानगी दिली जाणार नाही.

११.७ परीक्षेदरम्यान कोणत्याही टप्प्यावर लेखनिक स्वतंत्रपणे प्रश्नांची उत्तरे देत असल्याचे आढळल्यास, परीक्षा सत्र समाप्त केले जाईल आणि उमेदवाराची उमेदवारी रद्द केली जाईल. परीक्षा संपन्न झाल्यानंतरही जर परीक्षेदरम्यान लेखनिकाच्या सेवांचा स्वतंत्रपणे प्रश्नांची उत्तरे देण्यासाठी वापर केल्याचे परीक्षा प्रशासनास आढळून आल्यास अशा उमेदवारांची उमेदवारी देखील रद्द केली जाईल.

११.८ अस्थिव्यंग आणि मेंदूचा पक्षाघात असलेल्या उमेदवारांसाठी मार्गदर्शक सूचना:- अस्थिव्यंग आणि मेंदूचा पक्षाघात (किमान ४०% दिव्यांगत्व) असलेल्या उमेदवारांनी आवेदन पत्रामध्ये तसे नमूद केलेले असल्यास त्यांना प्रति तास २० मिनिटे अतिरिक्त वेळ दिला जाईल.

११.९ दृष्टिहीन उमेदवारांसाठी मार्गदर्शक सूचना:- दृष्टिहीन (ज्यांना ४०% अथवा त्यापेक्षा जास्त दिव्यांगत्व आहे) उमेदवार परीक्षेसाठी मॅग्निफाइड फॉन्ट ची सुविधा उपलब्ध करण्याचा पर्याय घेऊ शकतात. तसेच अशा उमेदवारांना भरपाई म्हणून दर तासासाठी अतिरिक्त २० मिनिटे देण्यात येतील. जे उमेदवार परीक्षेसाठी लेखनिकाचा वापर करणार आहेत. त्या उमेदवारांना परीक्षेतील मजकूर मॅग्निफाइड फॉन्टमध्ये पाहण्याची सुविधा दृष्टिहीन उमेदवारांना उपलब्ध होणार नाही.

११.१० सदरची मार्गदर्शक तत्त्वे केंद्र / महाराष्ट्र शासनाने वेळोवेळी जाहीर केलेल्या सूचनांनुसार / निर्णयानुसार असून त्यामध्ये महाराष्ट्र शासनाने बदल केल्यास ते बदल लागू राहतील.

१२ अयोग्य वर्तन / अयोग्य माध्यमांचा वापर केल्याबद्दल दोषी आढळलेल्या उमेदवारांविरुद्ध कारवाई :- उमेदवारांना सूचित केले जाते की त्यांनी ऑनलाईन अर्ज सादर करताना कोणतेही खोटे, छेडछाड केलेले किंवा बनावट तपशील सादर करू नयेत आणि कोणतीही महत्त्वाची माहिती लपवू नये. परीक्षेच्या वेळी किंवा त्यानंतरच्या निवड प्रक्रियेत, उमेदवार खालील बाबतीत दोषी असल्यास किंवा आढळून आल्यास असा उमेदवार त्याविरुद्ध फौजदारी खटला भरणे यासोबतच ज्या परीक्षेसाठी तो उमेदवार आहे त्या परीक्षेसाठी अपात्र ठरविणे, विभागामार्फत घेण्यात येणाऱ्या परीक्षेसाठी कायमस्वरूपी किंवा विशिष्ट कालावधीसाठी अपात्र ठरविणे किंवा त्याच्या सेवा समाप्त करण्याची कार्यवाही करण्यात येईल.

१२.१ अयोग्य मार्गाचा अवलंब करणे,

१२.२ तोतयागिरी करणे किंवा कोणत्याही व्यक्तीद्वारे तोतयागिरी करून घेणे,

१२.३ परीक्षा हॉलमध्ये गैरवर्तन करणे किंवा चाचणीची सामग्री किंवा त्यातील इतर कोणतीही माहिती कोणत्याही स्वरूपात तोंडी किंवा लेखी, इलेक्ट्रॉनिक किंवा यांत्रिकरित्या कोणत्याही उद्देशाने उघड करणे, प्रकाशित करणे, पुनरुत्पादन करणे, प्रसारित करणे, संग्रहित करणे किंवा प्रसारित करणेसाठी सुलभ करणे,

१२.४ त्याच्या / तिच्या उमेदवारीच्या संदर्भात कोणत्याही अनियमित किंवा अयोग्य मार्गाचा अवलंब करणे, किंवा

१२.५ अयोग्य मार्गाने त्याच्या / तिच्या उमेदवारीसाठी समर्थन मिळवणे, किंवा

१२.६ परीक्षा / मुलाखत हॉलमध्ये मोबाईल फोन किंवा संवादाची तत्सम इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे बाळगणे.

१३ उमेदवारांसाठी महत्त्वाच्या सूचना:

१३.१ परीक्षा केंद्राचा पत्ता प्रवेश पत्रावर नमूद करण्यात येईल. परीक्षेचे केंद्र /स्थळ/ दिनांक /वेळ बदलाची कोणतीही विनंती विचारात घेतली जाणार नाही.

१३.२ परीक्षा प्रवेशपत्रावर नमूद केलेल्या वेळेनंतर परीक्षा केंद्रावर उपस्थित होणा-या उमेदवारांना परीक्षेला बसू देण्याची परवानगी दिली जाणार नाही. परीक्षेचा कालावधी जरी १२० मिनिटाचा असेल तरी सुध्दा उमेदवाराना परीक्षा केंद्रावरील विहित प्रक्रिया (उमेदवाराना महत्त्वाच्या सूचना देणे. उमेदवाराची व कागदपत्राची पडताळणी करणे, आवश्यक कागदपत्र जमा करणे लॉग, इन करणे) पार पाडण्यासाठी उमेदवारांनी परीक्षा सुरु होण्यापूर्वी किमान १ तास परीक्षा केंद्रावर उपस्थित राहावे.

१३.३ उमेदवाराने अर्जामध्ये नमूद केलेली माहिती कोणत्याही टप्प्यावर चुकीची, अपूर्ण अथवा खोटी आढळून आल्यास उमेदवाराची संबंधित पदासाठीची उमेदवारी रद्द करण्यात येईल व संबंधित उमेदवार कायदेशीर कारवाईस पात्र राहील. चुकीच्या माहितीच्या आधारे नियुक्ती झाल्यास कोणतीही पूर्व सूचना / नोटीस अथवा कारण न देता उमेदवार तात्काळ सेवेतून काढून टाकण्यास पात्र राहील. त्यामुळे होणा-या सर्व परिणामास उमेदवार स्वतः जबाबदार राहील.

१३.४ ओळख पटविणे- परीक्षा केंद्रावर प्रवेशपत्रासह उमेदवाराचे ओळख पटवणारे व उमेदवाराचा अलिकडील फोटो चिकटवलेले वैध फोटो ओळखपत्र जसे पॅन कार्ड/पारपत्र/वाहनचालक परवाना/मतदार ओळखपत्र/फोटो सहित आधारकार्ड/बँकेचे फोटो सहीतचे पासबुक /महाविद्यालयाचे/विद्यापीठाचे अलिकडील वैध ओळखपत्र /कर्मचारी ओळखपत्र/फोटोसहित असणारे बार कौन्सिलचे ओळखपत्र समवेक्षक/पर्यवेक्षकाला सादर करणे आवश्यक आहे. उमेदवाराची ओळख ही उमेदवाराचे प्रवेशपत्र हजेरीपत्रक/उपस्थितीपत्रक त्याने सादर केलेल्या कागदपत्राच्या आधारे पटविली जाईल. जर उमेदवाराची ओळख पटवण्याबाबत काही शंका उपस्थित झाल्यास किंवा ओळख शंकास्पद असल्यास त्याला परीक्षेसाठी उपस्थित राहू दिले जाणार नाही.

१३.५ रेशनकार्ड व तात्पुरता वाहन परवाना परीक्षेसाठी वैध ओळखीचा पुरावा म्हणून स्वीकारले जाणार नाही.

टीप - उपरोक्त परीक्षेला उपस्थित रहातांना उमेदवाराने स्वतःची ओळख पटविण्यासाठीची उपरोक्त नमूदपैकी आवश्यक ते मूळ कागदपत्रे, त्या कागदपत्रांच्या छायाकीत प्रती, परीक्षेच्या प्रवेशपत्रासह सादर करणे आवश्यक आहे. अन्यथा परीक्षा केंद्रावर प्रवेश दिला जाणार नाही. उमेदवाराचे परीक्षेच्या प्रवेशपत्रावरील आणि सादर केलेल्या ओळखपत्रावरील नांव आवेदनपत्रात नोंदणी केल्यानुसार तंतोतंत जुळणे आवश्यक राहिल. ज्या महिला उमेदवारांच्या पहिल्या मधल्या, शेवटच्या नावांत विवाहानंतर बदल झाला असल्यास त्यांनी याबाबत विशेष खबरदारी घेणे आवश्यक आहे. सादर महिला उमेदवारांनी नावात बदल झाल्याबाबतचे राजपत्र / विवाह नोंदणी प्रमाणपत्र प्रतिज्ञापत्र यापैकी एक पुरावा सादर करणे आवश्यक आहे. परीक्षेचे प्रवेशपत्र व सादर करण्यात आलेले फोटो ओळखपत्र यामधील नावात कोणतीही तफावत आढळल्यास उमेदवारास परीक्षेला उपस्थित राहू दिले जाणार नाही. सर्व उमेदवारांनी खालील कागदपत्रासह ऑनलाईन परीक्षेला उपस्थित रहाणे आवश्यक आहे. खालीलपैकी कोणतेही कागदपत्र नसल्यास उमेदवारास परीक्षेला उपस्थित राहू दिले जाणार नाही.

१. परीक्षेसाठी वैध प्रवेशपत्र
२. मूळ फोटो ओळखपत्र
३. फोटो ओळखपत्राची छायाप्रत

१३.६ ऑनलाईन अर्जात भरलेल्या माहितीस उमेदवार स्वतः जबाबदार राहिल त्यास विभाग कोणत्याही प्रकारे जबाबदार राहणार नाही.

टीप: - उमेदवारांना परीक्षेला उपस्थित असताना परीक्षेच्या प्रवेशपत्रासह ओळखपत्राच्या पुराव्याची छायांकित प्रत सादर करावे लागेल, त्याशिवाय त्यांना परीक्षेस बसण्याची परवानगी दिली जाणार नाही. परीक्षार्थी उमेदवारांनी लक्षात ठेवावे की प्रवेशपत्रावर दिसणारे नाव (नोंदणी प्रक्रिये दरम्यान दिलेले) ओळखपत्रावर दिसत असलेल्या नावाशी तंतोतंत जुळले पाहिजे. विवाहानंतर नाव/आडनाव/मध्यम नाव बदललेल्या महिला उमेदवारांनी याची विशेष नोंद घ्यावी. प्रवेश पत्र आणि ओळखपत्रामध्ये दर्शविलेले नाव यामध्ये साम्य न आढळल्यास उमेदवाराला परीक्षेला बसू दिले जाणार नाही. ज्या उमेदवारांनी त्यांचे नाव बदलले आहे त्यांच्या बाबतीत, त्यांनी नाव बदलाबाबतचा पुरावा सादर केला तरच परीक्षेस बसण्याची परवानगी दिली जाईल.

१४ इतर अटी :-

- १४.१ परीक्षेच्या व्यवस्थापनामध्ये काही समस्या येण्याची शक्यता पूर्णपणे नाकारता येत नाही ज्यामुळे ऑनलाईन चाचणी वितरणावर तसेच निकालावर परिणाम होऊ शकतो. अशावेळी या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न केले जातील. तथापि यामध्ये उमेदवारांची हालचाल व परीक्षेला विलंब होणे यासारख्या बाबी गृहीत धरण्यात आलेल्या आहेत. परीक्षेचे फेर आयोजन हे विभागाच्या / परीक्षा आयोजित करणाऱ्या संस्थेच्या पूर्ण निर्णयावर अवलंबून राहिल. परीक्षेच्या फेर आयोजनासाठी उमेदवारांचा कोणताही दावा राहणार नाही. चाचणी वितरणाची विलंबित प्रक्रिया न स्वीकारणारे, हालचालीस नकार देणारे किंवा अशा प्रक्रियेत सहभागी होण्यास इच्छूक नसलेले उमेदवार सरसकटपणे निवड प्रक्रियेतून बाद ठरविले जातील.
- १४.२ परीक्षेशी संबंधित सर्व बाबींमध्ये विभागाचा निर्णय अंतिम असेल आणि तो उमेदवारावर बंधनकारक असेल. या संदर्भात विभागाद्वारे कोणताही पत्रव्यवहार किंवा वैयक्तिक चौकशी केली जाणार नाही.
- १४.३ परीक्षा एकापेक्षा जास्त सत्रांमध्ये घेतल्यास, विविध सत्रांमधील वापरल्या जाणाऱ्या चाचणीमधील अडचण पातळी विचारात घेऊन विविध सत्रांमधील गुण समायोजित करून समतुल्य करण्यात येतील. परीक्षा केंद्राची / परीक्षा केंद्रावरील नोडची (Node) क्षमता कमी असल्यास किंवा कोणत्याही केंद्रावर किंवा कोणत्याही उमेदवारासाठी काही तांत्रिक व्यत्यय आल्यास अशा केंद्रावर एकापेक्षा जास्त सत्रे आयोजित केली जाऊ शकतात.
- १४.४ विभाग उमेदवारांच्या वैयक्तिक प्रतिसादांचे (उत्तरे) विश्लेषण इतर उमेदवारांच्या प्रतिसादांशी अचूक आणि चुकीच्या उत्तरांच्या समानतेचे नमुने शोधण्यासाठी करेल. यासंदर्भात विभागाद्वारे अवलंबलेल्या विश्लेषणात्मक

प्रक्रियेत, उमेदवारांनी उत्तरे एकमेकांसोबत वाटप (Share) केलेली आहेत आणि त्यांना मिळालेले गुण खरे / वैध नाहीत असा निष्कर्ष निघाल्यास विभाग अशा उमेदवाराची उमेदवारी रद्द करण्याचा अधिकार राखून ठेवते तसेच अशा उमेदवारांचे निकाल रोखले जातील.

१४.५ निवड प्रक्रियेच्या कोणत्याही टप्प्यावर उमेदवाराने चुकीची माहिती दिल्याचे किंवा उमेदवारांकडून निवड प्रक्रियेचे उल्लंघन केल्याचे आढळल्यास उमेदवार निवड प्रक्रियेतून अपात्र ठरेल आणि त्याला / तिला यापुढे कोणत्याही निवड प्रक्रियेमध्ये भाग घेण्यास प्रतिबंध करण्यात येईल .

१५ गुण पद्धती :- खालील पद्धतीचा अवलंब करून ऑनलाईन परीक्षेचे गुण ठरविले जातात:

१५.१ वस्तुनिष्ठ चाचणीमध्ये प्रत्येक उमेदवाराने अचूक उत्तरे दिलेल्या प्रश्नांची संख्या अंतिम गुणांसाठी विचारात घेतले जातील.

१५.२ परीक्षा एकापेक्षा जास्त सत्रांमध्ये घेण्यात आलेली असल्यास वरीलप्रमाणे उमेदवाराने संपादित केलेले अंतिम गुण विविध सत्रांमधील वापरल्या जाणाऱ्या चाचणीमधील अडचण पातळी विचारात घेऊन विविध सत्रांमधील गुण समायोजित करून समतुल्य करण्यात येतील.

१६ निवडीचे निकष :- जाहिरातीत नमूद विविध पदांवरील नियुक्त्या या सदरच्या परीक्षेच्या आधारे तयार केलेल्या गुणवत्ता यादीच्या (Merit List) आधारे निवड करून, करण्यात येतील. परीक्षेद्वारे निवडीसाठी आवश्यक किमान गुण व परीक्षेमध्ये उमेदवारांना समान गुण मिळाल्यास गुणवत्ता यादीतील प्राधान्यक्रम शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्र. प्रानिमं १२२२/प्र.क्र.५४/का.१३-अ, दि.४ मे, २०२२ मधील तरतुदीनुसार राहिल.

१६.१ निवडसूचीची कालमर्यादा -

अ) निवड समितीने तयार केलेली निवडसूची १ वर्षासाठी विधीग्राह्य राहिल. प्रकरणी शासनाच्या प्रचलित धोरणानुसार कार्यवाही करण्यात येईल. (सामान्य प्रशासन विभागाकडील शासन निर्णय क्र. प्रानिम १२२२/प्र.क्र.५४/का.१३-अ दिनांक ०४/०५/२०२२ मधील तरतुदीनुसार निवडसूचीची कालमर्यादा असेल)

ब) निवड समितीने तयार केलेल्या निवडसूचीमधून ज्येष्ठतेनुसार उमेदवारांची नियुक्तीसाठी शिफारस केल्यानंतर शिफारस केलेला उमेदवार सदर पदावर विहित मुदतीत रुजू न झाल्यास किंवा संबंधित पदाच्या सेवाप्रवेश नियमातील तरतुदीनुसार, किंवा जात प्रमाणपत्र/अन्य आवश्यक प्रमाणपत्रांची अनुपलब्धता /अवैधता किंवा अन्य कोणत्याही कारणास्तव नियुक्तीसाठी पात्र ठरत नसल्याचे आढळून आल्यास अथवा शिफारस केलेला उमेदवार रुजू झाल्यानंतर नजिकच्या कालावधीत त्याने राजीनामा दिल्यामुळे किंवा त्याचा मृत्यु झाल्याने पद रिक्त झाल्यास, अशी पदे त्या त्या प्रवर्गाच्या निवडसूचीतील अतिरिक्त उमेदवारांमधून वरिष्ठतेनुसार उतरत्या क्रमाने भरण्यात यावीत. मात्र, अशी कार्यवाही निवडसूचीच्या कालमर्यादेत करण्यात यावी.

१७ उमेदवाराची गुणवत्तेनुसार निवड करण्यासाठी संबंधित नियुक्ती प्राधिकारी यांचेकडे सादर करावयाच्या आवश्यक कागदपत्रांचा तपशील :

१७.१ परीक्षेसाठी केलेल्या ऑनलाईन आवेदन पत्राची छायांकित प्रत.

१७.२ शैक्षणिक अर्हतेबाबतची कागदपत्रे

१७.३ संगणक परीक्षा उत्तीर्ण झाल्याचे प्रमाणपत्र

१७.४ परीक्षा शुल्क भरणे केलेल्या पावतीची प्रत.

१७.५ अर्जात नमूद केलेप्रमाणे जात प्रमाणपत्र/जात वैधता प्रमाणपत्र /नॉन क्रिमीलेअर/ इतर आवश्यक प्रमाणपत्र.

१८ सेवाप्रवेशोत्तर शर्ती:-

१. ज्या पदांकरिता प्रचलित नियमानुसार विभागीय / व्यावसायिक परीक्षा विहित केली असेल अथवा आवश्यक असेल तेथे त्यासंबंधी केलेल्या नियमानुसार विभागीय / व्यावसायिक परीक्षा.
 २. हिंदी आणि मराठी भाषा परीक्षेसंबंधी केलेल्या नियमानुसार जर ती व्यक्ती अगोदर परीक्षा उत्तीर्ण झाली नसेल किंवा तिला उत्तीर्ण होण्यातून सूट मिळाली नसेल तर ती परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक राहिल.
 ३. संगणकाच्या ज्ञानासंदर्भात शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्र.प्रशिक्षण-२०००/ प्र.क्र.६१/२००१/३९ दिनांक १९ मार्च, २००३ तसेच शासन निर्णय माहिती तंत्रज्ञान विभाग (सा.प्र.वि.) विभाग क्रमांक मातंस-२०१२/प्र.क्र.२७७/३९ दिनांक ४ फेब्रुवारी, २०१३ नुसार संगणक अर्हता प्राप्त करणे आवश्यक.
१९. सदर जाहिरात कृषी विभागाच्या www.krishi.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात आलेली आहे.

स्थळ - नागपूर

दिनांक - १०८/२०२३

(राजेंद्र दा. साबळे)

विभागीय कृषी सहसंचालक

नागपूर विभाग, नागपूर

परिशिष्ट-अ

गट-क संवर्गातील कृषी सेवक सरळसेवा पदभरती बाबतचा अभ्यासक्रम

अ) कृषी सेवक लेखी परीक्षेकरिता त्या पदासाठी विज्ञापित सामान्य ज्ञान, बुद्धीमत्ता चाचणी , मराठी व इंग्रजी भाषा विचारात घेऊन कृषी सेवक पदासाठी लेखी परीक्षेचा पाठयक्रम :-

१. सामान्य ज्ञान - २० प्रश्न - २० गुण
२. बुद्धीमत्ता चाचणी - २० प्रश्न - २० गुण
३. मराठी भाषा - २० प्रश्न - २० गुण
४. इंग्रजी भाषा - २० प्रश्न - २० गुण

ब) कृषी सेवक लेखी परीक्षेकरिता त्या पदासाठी विज्ञापित शैक्षणिक अर्हता व कृषी सहाय्यक पदांची कर्तव्य व जबाबदाऱ्या विचारात घेऊन कृषी सेवक पदासाठी लेखी परीक्षेचा पाठयक्रम -

६० प्रश्न - १२० गुण

१) मृद शास्त्र व्यवस्थापन -

१.१ जमिनीचे स्वाभाविक गुणधर्म-

जमिनिचे प्राकृतिक व भौतिक गुणधर्म, जमिनीचा पोत , घडण, रचना, घनता, पोकळी किंवा सच्छिद्रता, रंग, स्थिरता, तापमान किंवा उष्णतामान, जमिनिचे रासायनिक गुणधर्म , जमिनीचा सामु विद्युतवाहकता, सेंद्रिय कर्ब, मुक्त चुनखडी, मातीतील कलील, आघात, प्रतिबंधक योग्यता (सी.ई.सी) इत्यादी.

१.२ जमिनीचे जैविक गुणधर्म, सुक्ष्म जीवजंतू व त्यांचे उत्पादन क्षमतेची असलेले संबंध, जमिनीतील उपलब्ध अन्नद्रव्य व त्यांच्या उपलब्धतेवर होणारा परिणाम, वनस्पतीसाठी लागणारी आवश्यक अन्नद्रव्ये, मुख्य, दुय्यम व सुक्ष्म अन्नद्रव्ये, त्यांचे कार्य व त्यांच्या कमतरतेची लक्षणे.

१.३ जमिनीतील पाण्याचे प्रकार आणि महत्व , पाण्याचे कार्य, जमिनीतील प्रवेश व हालचाल, जमिनीतील पाणी धरून ठेवणे, जमिनीतील पाणी स्थिर, जमिनीचे पाण्याचे नुकसान आणि पाण्याचे चक्र, जमिनीचा निचरा, निचरा पध्दती, अतिरिक्त पाण्याचे पिकावर व जमिनीवर होणारे परिणाम.

१.४ जमिनीची मशागत, तिचे प्रकार, औजारे व त्यांचा उपयोग, जमिनीची मशागत व तिचे फुल, मशागतीचे उद्देश, मशागतीच्या कामाचे प्रकार व त्यासाठी लागणारी निरनिराळी औजारे.

१.५ माती परीक्षण, महत्व व उद्देश.

२) २.१ जमिन व्यवस्थापन, जमिनीची धूप, धूप होण्याची कारणे, धूपीचे निरनिराळे प्रकार व नुकसान, धूप थांबविण्याचे उपाय.

२.२ भूमि व जलसंरक्षणाच्या पध्दती, व्यवस्थापन पध्दती, यांत्रिकी पध्दती, भूमी सुधारण्याच्या व संरक्षणाच्या पध्दती, व्यवस्थापन पध्दती, यांत्रिकी पध्दती, भूमी सुधारणा व संरक्षणाच्या निरनिराळ्या शासकिय योजना.

२.३ सेंद्रिय खते, प्रकार व त्याचे गुणधर्म, शेणखत बनविण्याच्या सुधारलेल्या पध्दती, कंपोष्ट खत बनविण्याच्या पध्दती, जैविक खते.

२.४ रासायनिक खतांचा प्रकार व त्यांचा होणारा वापर, रासायनिक खतांचा कार्यक्षम वापर होण्यासाठी निरनिराळी उपाययोजना, रासायनिक खतांची कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी सेंद्रिय खतांचा वापर, रासायनिक खतांचा समतोल वापर, खते देण्याच्या पध्दती, खते घालताना घ्यावावयाची काळजी.

२.५ कोरडवाहू क्षेत्राची व्यवस्था - पाणलोट क्षेत्राचा कोरडवाहू शेतीमधील सहभाग (पाणी अडवा पाणी जिरवा), पाणलोट क्षेत्राच्या पिकासाठी सामाजिक वनीकरण, मृद संधारण विभाग, फलोद्यान विभाग आणि सेवाभावी संस्थांचा सहभाग.

२.६ जमिनीचा आणि पाणी देण्याचा संबंध - पाणी देण्याच्या पध्दती, तुषार, टिबक व बायऑल सिंचन पध्दती

३) पीक संवर्धन-

३.१ पीकसंवर्धन, पिकांचे वर्गीकरण, हवामान आणि हंगाम.

३.२ बियाणे, बियाणाचे गुणधर्म, बियाच्या उगवणसाठी लागणाऱ्या आवश्यक गोष्टी.

३.३ पीकाच्या वाढीसाठी लागणाऱ्या आवश्यक गोष्टी, जमीन, पाणी आणि हवामान.

३.४ तृणवर्गीय पिके, कडधान्य वर्गीय पिके, गळीतधान्य, हिरवळी खताची पिके.

३.५ रोग नियंत्रणाची, कीड नियंत्रणाची सर्वसाधारण तत्त्वे.

३.६ जैविक किड/ रोगनियंत्रण, एकात्मिक किड व रोगनियंत्रण.

३.७ कीटक नाशके व बुरशी नाशकांचा अभ्यास.

३.८ साठवलेल्या धान्यातील किडी व त्यांचेनियंत्रण.

३.९ बिजोत्पादन तंत्रप्रमाणीकरण, विलगीकरण, संकर कार्यक्रम, बिजोत्पादनाचे टप्पे.

४. पिक संवर्धन व शेती पुरक उद्योग -

४.१ निरनिराळ्या पिकपध्दती

४.२ पिकाचे पाणी व्यवस्थापन - पाणी व्यवस्थापन म्हणजे काय?

महत्त्व- विहिरीतील पाणी मोजने, व विहिरीची क्षमता काढणे, पिकांना पाण्याच्या वेळा ठरविण्याचे निकष, पाणी देण्याच्या निरनिराळ्या पध्दतींचा अभ्यास.

४.३ आळींबी- माहिती आणि उत्पादनाचे तंत्र, खाण्या योग्य आळींबीचा अभ्यास व वर्गीकरण, आळींबी उत्पादनासाठी आवश्यक असणारे साहित्य/ बाबी विषयी माहिती आळींबीची काढणी आणि विक्री, प्रक्रिया आणि टिकविणे.

४.४ रेशीमउत्पादनाची ओळख.

५. उद्यान विद्या - रोपवाटिका आणि फळबाग व्यवस्थापन-

- ५.१ महाराष्ट्राचे हवामानानुसार पडलेले विभाग.
- ५.२ फळबाग यशस्वी करण्यासाठी आवश्यक बाबी, पर्जन्यमान, तापमान, आर्द्रता, जमिनीची निवड, योग्य जातीची निवड, पाणीपुरवठा, बाजारपेठ इ.
- ५.३ फळबाग लागवड व व्यवस्थापन पाणी / खते देण्याच्या पध्दती,
 - सेंद्रिय खताचा निर्यातक्षम फळांच्या निर्मितीमध्ये महत्त्व
 - आंतर मशागत आणि पाण्याचा निचरा करण्याच्या पध्दती
 - तणाचा बंदोबस्त
 - बहार धरणे पध्दती - मृग, हस्त व आंबेबहार
 - छाटणी आणि वहण देण्याचे उद्देश व पध्दती
 - फुल धारणेच्या सवयी आणि फुल धारणेवर होणारे परिणाम, हवामान, रासायनिक द्रव्ये व अवस्था
 - फळांचीगळ, विरळणी, पक्वता, काढणी अवस्था ओळखणे, प्रतवारी, पॅकींग, वाहतूक व विक्री व्यवस्था.
- ५.४ कोरडवाहू फळपिकांचे व्यवस्थापन
- ५.५ महाराष्ट्राच्या महत्त्वाच्या समशितोष्ण व उष्णकटिबंधातील आणि फळ झाडांची लागवड
- ५.६ फळपिका वरीलरोग व किडीं यांचे नियंत्रण
- ५.७ शासनाच्या फळबाग लागवडीच्या योजना
- ५.८ रोपवाटिका व्यवस्थापन- भाजीपाला व फुलझाडे यांच्या अभिवृद्धीचे प्रकार बियापासून शाकीय अभिवृद्धी- पध्दती, फायदे व तोटे
- ५.९ मातृ वृक्षाचे महत्त्व व निगा
- ५.१० हरितगृह, तुषारगृह यांचे आधुनिक शेतीतील महत्त्व, प्रकार व आकार व उभारणी
६. उद्यानविद्या - भाजीपाला आणि फुलांचे उत्पादन
- ६.१ भाजीपाल्याचे वर्गीकरण
- ६.२ प्रमुख भाजीपाल्याची लागवड- - पालेभाज्या, फळभाज्या, वेलवर्गीय भाज्या, शेंगवर्गीय भाज्या, मुळ वर्गीय भाज्या, कंद वर्गीय भाज्या आणि कोबी वर्गीय भाज्या, बहुवर्षीय भाज्या
- ६.३ फुलशेती - महत्त्व व लागवडीस असलेला वाव
- ६.४ पुष्प उत्पादनात अवलंबिल्या जात असलेल्या खास बाबी - हरित गृहातील फुलशेती पुष्प - प्रदर्शनासाठी फुलांची निवड व तयारी
- ६.५ फुलपिकांच्या अभिवृद्धीच्या पध्दती
- ६.६ महत्त्वाच्या फुलझाडांची लागवड
- ६.७ फळे आणि भाजीपाला टिकविण्याच्या विविध पध्दती
- ७ कृषी विस्तार
- ७.१ विस्ताराची मुल तत्त्वे, वैयक्तिकसंपर्क - शेतावर व घरी भेट, दूरध्वनी वरील

चर्चा, वैयक्तिक चर्चा

- ७.२ कार्यालयीन भेट - गटसंपर्क - सभा, प्रात्यक्षिके, शैक्षणिक सहल, गट चर्चा
- ७.३ समुह संपर्क - शेतकरी मेळावे, कृषि दिन, प्रदर्शन, रेडिओ, दूरदर्शन, सभा.
- ७.४ शेती विषयक वाडमय - घडी पत्रीका, परिपत्रक, पुस्तिका, भिक्तीपत्रक, तक्ते, आलेख, बातमी, नमुने छायाचित्र
- ७.५ दृकश्राव्य साधने - रेडिओ, दूरदर्शन, टेपरेकॉर्डर, चल चित्रपट, स्लाइड शो, व्हिडिओ कॅसेट, नाटक, तमाशा, कीर्तन.
- ७.६ संगणक - रचना, कार्य, उपयोग, माहिती साठविणे, माहितीची देवाणघेवाण इ.
- ७.७ विस्तार कार्यकर्ता- गुणकर्तव्ये व प्रकार
- ७.८ कार्यक्रमाचे नियोजन - तत्त्वे, पायऱ्या आणि फायदे
- ७.९ विकास योजना - माहिती, उद्देश, लाभार्थी, प्रशासन आणि फायदे, तोटे, कोरडवाहू क्षेत्र विकास योजना (डी.पी.अ.पी), निर्धारित लाभ क्षेत्र विकास कार्यक्रम, आदिवासी क्षेत्र विकास कार्यक्रम, डोंगरी क्षेत्र विकास कार्यक्रम, एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम, एकात्मिक बळ विकास योजना, फळबाग विकास योजना, बहुविध पिक योजना, एकात्मिक कडधान्य सुधार योजना, एकात्मिक तेलबिया सुधार कार्यक्रम, राष्ट्रीय प्रात्यक्षिक योजना, राष्ट्रीय कृषी संशोधन प्रकल्प, एकात्मिक चारा विकास योजना, जवाहर रोजगार योजना, राष्ट्रीय पाणलोट विकास कार्यक्रम, कृषी विज्ञान केंद्र
- ७.१० महत्त्वाचे शेती विषयक कायदे- बि-बियाणे कायदा, रासायनिक खत नियंत्रण कायदा, कीटकनाशक कायदा, जंगल कायदा, तुकडे वंदी व तुकडे तोड कायदा.

८. कृषी व्यवसायातील वित्त व्यवस्थापन :-

- ८.१ कृषी व्यवसायात वित्त व्यवस्थापनाचे महत्त्व
- ८.२ कृषी व्यवसायात पत पुरवठ्याची भूमिका
- ८.३ कृषी पत पुरवणा-या संस्था
- ८.४ कृषी पत प्रस्ताव (आर्थिक सुसज्जते साठी कृषी पत चाचणी)
- ८.५ कृषी व्यवसाय विश्लेषण

९. कृषी विपणन :-

- ९.१ शेतीमाल विक्री - व्याप्ती आणि महत्त्व
- ९.२ शेतीमालाच्या बाजारपेठेचे प्रकार
- ९.३ शेतीमाल विक्री व्यवस्थेतील माध्यम आणि संस्था
- ९.४ शेतीमाल विक्रीच्या समस्या

-----o-----